

ČESKOSLOVENSKÝ

LOUTKÁŘ

31969 XIX

Jak to děláte, pane Kirschner?

Podobnou otázku už Miloši Kirschnerovi položily stovky novinářů, vyslovily ji tisícovky diváků, pomyslely si ji nepředstavitelné houfy dětí. V nejrůznějších jazycích. Ne, to není jenom naše národní vžitá obliba tradičních Skupových postavíček, vždyť tato světová divadelní kuriozita — bizarní dvojice úplně originálních klaunů — si tápe v českých dřevácích po matičce zeměkouli a švitoří si a švitoří.

JAK TO DĚLÁTE, PANE KIRSCHNER?

Já opravdu nevím. Jistěže dnes už mohu hodně věcí definovat, ale dodatečně. Začal jsem totiž svou profesi v tak nezralém věku, že jsem o tom tenkrát nemohl přemýšlet. Ani se mi nechtělo. Ano, jsem „rodem“ loutkář. Z donucení. Můj otec byl vášnivý loutkářský amatér, takže jsem už coby poslušné dítě hrával svou fistulkou v Libni Na Korábě Kašpárka. Časem jsem se stal v souboru nepostradatelným speakrem, hrával jsem řadu rolí v jedné hře. Kašpárka bylo stále třeba a já jsem si musel tu „hurvínkovskou“ fistulku pořád pěstovat. Jednou po představení se za mnou zčistajasna objevil pan profesor Skupa a bohorovně zavěštil: „Děláš to moc hezky, já bych ti to své divadlo nejraději předal...“ Prchal jsem co nejdál od divadla. Začal jsem spořádaně studovat práva. Člověk míní, osud a okolnosti mění. Zatočily se mnou pořádně. Ještě rád jsem po vojně a přerušených studiích přijal angažmá u pana Skupy. Nechtěl jsem interpretovat Spejbla a Hurvínka. Byl jsem tehdy přesvědčen, že mají zaniknout se svým tvůrcem. Také jsem věřil, že bych si mohl začít dělat divadlo po svém. Ale láska k oběma figurkám byla u obecenstva tak silná, akutní a živá, že jsem nakonec dal své síly do věci, která už měla svou hodnotu. Možná bych byl ve vlastní tvorbě svobodnější — ostatně, kdo ví.

I herec komedie dell'arte svou roli dědil... Improvizoval daný typ.

Má-li být improvizace improvizací, musí se opírat o něco daného, o jistou kvalitu. Spejbl s Hurvínkem už mi nejsou jen typy. Jsou pro mne ohromně konkrétní, ale nemohu je popisovat slovy, mohu je takové jediné zahrát. Jsou takoví jenom pro mne. Důvěrně známí, ne loutky, ale živí lidé, o nichž vím nejen fakta, ale i to, co asi udělají v nej-

bližším budoucnu nebo třeba v takové a takové nejneumožnější situaci. Zase to ovšem mohu říci jen všeobecně. Co přesně udělají, to poznám, až budu tu situaci hrát. Vlastně až ji oni budou hrát. Když se na ně při hře dívám a mluvím, je pro mne důležitý třeba odraz světla na jejich vejcovitých kebulích, to je jejich mimika, oni se v dané situaci „zatváří“. Velkou inspirací je také herectví Vomelovo při vodění Spejbla a Šulcův Hurvínek. Vodí je výtečně, citlivě reagují na všemožné podněty. Na forbině se mi se Šulcem stává podivná věc: Mluvím Hurvínka vedeného Šulcem, jsem na něj absolutně soustředěn. V ruce přitom držím vahadlo naslouchajícího Spejbla a po chvíli se přistihnu, že mi Spejbl pohybově reaguje. Aniž o tom vím. Mám je oba v sobě tak „zabydleny“, že — ačkoliv se soustřeďuji na jednoho — podvědomě reaguji i za druhého.

I když se svědomitě připravuji na každé představení, před divákem k tomu přibude tvořivé „cosí“, co odlišuje herce od úředníka. Zejména v oblasti humoru, kde divák vyžaduje okamžitou reakci. Stačí, aby došlo k jemné nuanci ve složení obecenstva a to, co včera bylo „přesné“, dnes neznámá nic. Tvůrčí herec pracuje radarem a žádá od publika za svou práci totéž. Pak se hra stává rozkoší. Cítím-li, že divák plně vnímá mne, uvědomuji si sebe. Divadlo bez diváka si nedovedu představit. V hledištích některých loutkových divadel mám pocit, že existují i takoví tvůrčí, kterým divák nevadí. Kdyby to hráli před zrcadlem, je to totéž. Divák už není divákem, ale pozorovatelem. To je konec tvůrčího procesu.

Na zájezdech hrajete patrně v nejrůznějších divadelních prostorech. Jakým způsobem se vám je podaří zvládnout?

Každý prostor má svoji nosnost, rytmus. Vypěstovat si cit pro každou změnu hracího prostoru je, myslím, otázkou zkušeností, řemesla i citu. Při mluvičské interpretaci slyším v mikrofonu odraz svého hlasu, to je zajímavá sebekontrola. Opět však nestačí jen mechanicky vycházet z kontroly prostoru a sebe v něm. Existuje i zvláštní, důležitá a věčně proměnlivá akustika psychologická, kdy divákova reakce zpětně umocňuje projev loutky a slova. Ať hrají v jakémkoliv typu sálu — pořád vnímám tento prostor jako jedinečný vzhledem k faktu, že spojení reálného prostoru ve spojení s hledištěm vytváří divadelní sugesci.

M. Kirschner se členy Divadla S+H M. Štáchovou a B. Šulcem

Loutkoherec skrytý za barierou vodící lávky musí diváka vnímat šestým smyslem. Musí o zlomek vteřiny předvídat jeho reakci. Mluvit za loutku a obecnostvo přitom jen tušit, nikoli bezprostředně vnímat, to je proces podobný pohybu marionety vedené na niti. Člověk musí dopad gesta i slova intuitivně předvídat. Někdy přece jen závidím činohercům bezprostřední kontakt s publikem. A často nechápu, proč ho nevyužívají, proč si ho tak málo váží. Imponuje mi

Brodský, je hercem mého vkusu. Jeho projev je jemný, plný citlivosti, umění vyčkat, donutit diváka, aby se koncentroval na jeho výkon. Tím však vůbec nechci říci, že mi při hře vyhovuje jen prostředí intimní. Má jistě své kouzlo, ovšem pocit absolutního vítězství a hrdosti na to, že jsem loutkář, jsem pocítil — budete se divit — v amfiteátru. Ve vídeňském Prátru, v prostoru, kde se sešlo šest tisíc lidí, a v Bulharsku, kde jsme hráli pořád pod slunečným nebem. Najednou se mění principy hry. Na loutku je v denním světle báječně vidět. Je pro našince neuvěřitelné, jak ztráta intimity loutkám svědčí. Asi se vracejí tam, odkud vzešly a probouzí se v nich lipové lřevo, sluníčko...

Závěrem vás přece jen, pane Kirschner, budeme obtěžovat naši anketní otázkou: jak přistupujete — jako herec — speciálně k dětem?

Myslím, že docela obyčejně. Podle věku. Nemohu si ovšem před představením obecnostvo tak podrobně prohlížet a asi by mi to nebylo stejně moc platné. Domnívám se, že zde platí tatáž zásada hereckého radaru, o kterém jsme už mluvili. Musím vysondovat atmosféru a přizpůsobit se jí. Někdy je to dobrodružství, boj. Musím si přizpůsobovat i dialog. Text pro mne nikdy není daná konstanta, ale spíš jen grafický znak. Nechávám si v něm záměrně volné prostory. Až se mi je jednou nepodaří naplnit, nechám toho.

S Milošem Kirschnerem hovořila Eva Křížková

JOSEF HORA

OTEVŘI, NEOTVÍREJ

Zaťukal někdo na dveře.
Hlas pravil mi: Neotvírej!
Jaro to nemohlo být,
je podzim již.
Láska to nemohla být,
ta neodešla.
Hlas pravil mi: Neotvírej!

Zaťukal někdo podruhé.
Hlas pravil mi: Otevři, otevři!
Snad je to pozdrav z daleka,
dech palem a pomoří.
Snad je to přítel, jenž usměje se:
Buď zdrav!
Hlas pravil mi: Otevři, otevři!

Zaťukal někdo potřetí,
hlas pravil mi: Neotvírej!
Láska, ta plachá je, odchází
a pravý přítel neruší,
tak vytrvalé je na světě
jenom neštěstí.
Hlas pravil mi: Neotvírej!

Ticho přikrylo dveře zas.
Musel jsem, musel jsem otevřít.
Na schodech dozníval kroků hlas,
slyšel jsem někoho ze vrat jít.
Štěstí to nemohlo být,
není-li ve mně.
Jen vzduch se ještě po někom třás.